

Estudi sobre el tractament del personatges:

Coriolà, Vetúria i Volúmnia.

1.TLivi, *Ab Urbe Condita*; Dionís d'Halicarnàs, *Antiquitates Romanae*

" És precís conèixer la seva història (de Roma) per a imitar el bo i evitar el dolent ", Salusti (86–35aC).

La llegenda de Coriolà pertany als primers anys de la República romana, (la història data la conquesta dels pobles que conformen l'anomenada anella romana al segle VaC, i la dels volskos, al igual que la del eqües, durant la primera meitat d'aquest segle), i té una clara funció didàctica que ve donada pel moment de canvi polític i els intents per part del poder de instaurar en la població nous valors. La llegenda segons TLivius i Dionís d'Halicarnàs ens ve a dir que s'ha de tenir una moral ferma i fidel a la pàtria; s'ha de guardar l'honra; l'amor per la pàtria i el respecte pels avantpassats han d'emportar-se la victòria fins i tot quan entren en competència amb la mort; ens hem de procurar una fama immortal; el sentit de la justícia és propi d'un bon romà (aquets dos darrers aspectes són més propers al text de Dionís). El personatge de Coriolà ha d'esdevenir un exemple però *ad contrarium*: és tracta que el poble romà eviti els seus defectes ja que careix de virtuts, i no caigui en la doble moral en que ha caigut ell (la romana i la volsca).

Ambdós historiadors esdevenen uns moralistes que utilitzen com a mitjà del seu objectiu la tradició. Però, l'ús de la tradició té un sentit especial per a TLivius que pensem que cal donar compte:

Titus Livius (59aC–17dC) va nèixer a Patavium però aviat va arribar a Roma, on va entra en contacte amb August, el programa polític del qual s'identificava amb la història romana que volia escriure TLivius. L'escriptor va estar tota la vida per redactar els cent quaranta–dos llibres de l'*Ab Urbe Condita*, dels quals s'han conservat només trenta–cinc. Aquesta gran obra "des de la fundació de la ciutat" fins a l'època de l'autor, només s'entén si tenim en compte que, el passat més recent estava marcat pels conflictes bèl·lics entre compatriotes i per les revolucions. Així doncs, el que es pretenia era tornar al passat, als orígens, a la tradició per restaurar i ordenar la pàtria. És per això que, August veu en l'obra de l'historiador el reflex més propagandístic del seu programa de govern, que feia de la tradició un dogma oficial. TLivi escriu una història nacional, l'únic tema de la qual és la *fortuna populi romani* i els únics personatges són el *senatus populusque romanus*. D'aquesta manera elabora una història col·lectiva, portadora de l'ànima de tota Roma.

" Serà per a mi d'una gran satisfacció haver contrivuit a evocar els fets gloriosos del poble que està al capdavant de tot l'univers", TLivius, prefaci de l'*Ab Urbe Condita*.

El historiador TLivi pretén escriure una història nacional, i ho fa amb l'objectiu de servir tota la pàtria, d'ajudar al seu resurgiment moral i polític. Creiem doncs que hauríem de parlar del patriotisme que dels textos que estudiem se'n desprén:

Sabem que TLivi pertany a l'Edat d'Or de les lletres llatines en un moment en que la poesia té el protagonisme. És per això que, pensem que l'autor ha utilitzat com a recurs literari la personificació de la pàtria en el personatge de Vetúria. Aquesta representa tota Roma en pronunciar el seu discurs, (fet que l'historiador no sap si ha estat oficial o per la por que caracteritza a la dona). Però, alhora és la mare d'un exiliat que en comptes de resignar-se al seu càstig s'ha encoleritzat i vol la venjança, per això s'ha aliat amb els volskos. En el text de TLivi, aquest personatge està caracteritzat bàsicament per la indignació que mostra davant dels fets del seu propi fill (com a mare i com a pàtria) : <¿no se te vino abajo la cólera al poner el pie en nuestros confines?>; (per a tota la història de Roma el creuament de fronteres crea desgràcies). Vetúria és pot interpretar també com la personificació de la pietas o respecte pels avantpassats. TLivi construeix el discurs de Vetúria mitjançant un seguit de interrogatives dirigides cap a Coriolà. És tracte de colpir-lo d'una

manera ràpida davant la possible precipitació de l'atac dels volskos. Les interrogatives juguen continuament al rol fill-enemic, que dóna un caràcter molt literari als fets.

En el cas de Dionís d'Halicarnàs el personatge de Vetúria està més caracteritzat física i psicològicament:

Vetúria se'ns apareix com a vella, sàvia i trasvalsada davant dels fets. El temps que ha passat des que marxà el seu fill ha anat en detriment del seu aspecte físic, i vesteix de dol. Ella proposa la pau per consens, tot exaltant les qualitats del poble romà, del qual diu que és un poble dialogant i gairabé antibèl·lic (de la guerra només la justa, *bellum iusti*). Proposa la creació d'un govern comú entre el dos pobles, i justifica que no per això el seu fill ha de quedar com un traïdor i un ingrát davant dels volskos. Justifica que per culpa d'aquells que el van exiliar no ha de voler la venjança contra la pàtria, i compara el cas de Tarquini durant la batalla al llag Règil (496aC), amb el de Coriolà. És més, si fos cert que la injustícia l'ha dut a la venjança: ¿no en té prou, amb haver destruït ja ciutats aliades?. Després li exposa el dilema del matricidi i la destrucció de la pàtria o la pau. I tot seguit fa una breu biografia del seu fill i

exposa les ventatges i desventatges de fer cas a la seva mare.

" El deure de la Història és dir la veritat i ser imparcial, però la veritat s'ha de presentar de forma elaborada i literària", Isòcrates

(s. IV aC)

Sabem que la historiografia a l'Antiguitat era un gènere literari que pretenia reflexar la veritat històrica i alhora ser una obra d'art. També sabem que no va ser fins al s. II aC amb el cercle dels Escipions que, va aparèixer el concepte d'historiador i es va donar importància a l'elaboració formal de les obres. TLivi i Dionís d'Halicarnàs són dos historiadors que van viure entre el segle I aC i l'I dC. Tots dos van escriure en llatí (Dionís tot i ésser grec va escriure les seves *Antiquitates Romanae* en llatí). És per això que una altra de les característiques que comparteixen tots dos autors i que observem en els textos és aquesta pretenció estètica que hem resumit en tres aspectes : el caràcter narratiu dels fets (abunden frase llargues, subordinades i coordinades), la riquesa de vocabulari i els diàlegs dels personatges que donen un caràcter emotiu i real als fets. Pensem que el tractament retòric i els diàlegs llargs de Dionís fan que la seva obra sigui de major qualitat literària.

Per tal de completar el nostre petit estudi entre TLivi i Dionís d'Halicarnàs, hem pensat que hauríem de donar compte de les diferències d'aquests dos textos de l'Antiguitat amb els textos científic-històrics actuals:

En la Historiografia romana és difícil destriar el mite de la realitat. En el cas de TLivius i Dionís el seu patriotisme és un dels factors que deforma la realitat en detriment dels pobles estrangers. En la història de Coriolà s'observa com Vetúria coneix perfectament les conseqüències d'una guerra: o bé la mort, o bé l'esclavitud. Però, aquestes conseqüències no les vol per al seu poble i en canvi aquest les està causant durant la seva expansió. En quant a les fonts, TLivi com que vol escriure una història nacional tot recorrent als orígens pren com a fonts els primers escriptors de la Historiografia: en el text que ens ocupa anomena a Fabi, qui proposa un final paral·lel al seu: la vida fins l'ancianitat a l'exili. L'escriptor també confessa que la tradició ha estat una de les seves fonts: <Según la tradición(...)>. Tot i que parla també amb certa autoritat sobre l'autenticitat dels fets: <Lo que sí es seguro>. Podríem dir que una altra de les característiques que s'observa en els textos en relació a la concepció històrica actual és la manca d'una contextualització dels fets, una concreció dels fets que es basa sobretot en la manca de dades referents a l'exili de Coriolà. En el text de TLivi les causes de l'exili no apareixen, és Dionís qui ens dóna algunes dades: <no estaba sana (la pàtria) ni gobernada según el orden tradicional cuando emitió la injusta sentencia contra ti, sino enferma y sacudida por una gran agitación, y no fue toda

entonces, de esa opinión, sino sólo la peor parte de ella, que se dejó llevar por jefes malvados>, més endavant

fa referència a l'oposició de Coriolà davant dels plebeus i després diu:

<En todo caso, te venció la envidia de tus conciudadanos que cayó con fuerza sobre ti y te apartó de la patria>. Podem deduir que l'exili es va sentenciar en un moment de lluita entre patricis i plebeus, i que la causa de l'exili va ser l'enveja per part d'alguns compatriotes cap a Coriolà. Però: ¿enveja per què?, ¿quines van ser realment les causes de l'exili?. Pensem que ens falten dades per deduir correctament les causes. Per això hem recorregut a una altra font: *Vides paral·leles*, Plutarc (s. I dC):

Segons Plutarc, Coriolà va ser envejat pels compatriotes pel seu domini amb les armes, la seva força i el seu pes i velocitat alhora. Però aquesta no va ser la causa directa de l'exili, sino el càstig de la condemna per part dels tribuns de la plebs. Coriolà havia estat acusat de tirania, en una ocasió va proposar la desfeta del tribuns de la plebs i ara era acusat de distribuir un botí de guerra entre els seus companys en lloc d'entregar-lo a l'erari públic. I d'aquesta acussació no es va poder defensar, cosa que provocà la sentència per part dels tribuns de la plebs que ordenava la seva expatriació.

2. Polaritzacions i antítesis

Qualsevol text com els que tractem deixa entreveure els esquemes de pensament propis de la societat que els ha escrit. En aquest cas deduem uns esquemes d'un pensament molt primitiu, basat en polaritzacions i antítesis: home/done, bo/dolent, patrici/plebeu, déu/humà...De tots aquests cal comentar el personatge de Coriolà, que és caracteritzat per antítesi amb el del bon romà que cal que esdevingui el lector:

Tant TLivi com Dionís d'Halicarnàs dibuixen a la perfecció el personatge de Coriolà, però no ho fan física sino psicològicament. Tal és la seva intenció de narrar els fets històrics que cap dels dos ens lleva el seu *praenomen*, que coneixem gràcies a Plutarc i és Gai. És a dir, el seu nom sencer és Gai Marci (¿*cognomen*?). D'altra banda és Plutarc qui ens explica l'origen del sobrenom de Coriolà, que es deu a la conquesta per part de Marci de la ciutat volsca de Corioli. De Coriolà sabem indirectament, en el text de TLivi i directament en Dionís, que és un bon militar i un patrici romà. Dionís ens dóna dades referents a la seva orfandat i als seus àfers com a polític i militar. A través de les paraules de la seva mare, les del propi Coriolà (en el text de Dionís) i els seus actes descobrim la personalitat d'aquest antiheroi. En els dos textos Coriolà apareix caracteritzat per l'obstinació: es mostra totalment tenaç i insensible davant de les intencions d'atacar la seva pròpia pàtria. Coriolà és un exiliat que ha esdevingut un colèric, deshonorat

i venjatiu enemic. Al principi no es deixa conmovre per ningú, ni sacerdots ni dones. Però en veure la seva família i pronunciar la seva mare el discurs, queda totalment doblegat i arrepenit. Aquesta capacitat de Vetúria per vèncer la seva indocilitat farà que Coriolà sigui odiat tant per volscos com per romans.

3.Observacions formals

Tit Livi escriu un text breu, on de manera clara i coherent dóna l'esquema pel que posteriorment redactà Dionís (proposem que una de les fonts de Dionís va ser TLivi). De l'escriptor romà ens ha arribat un text curt que intercala el diàleg de Vetúria. En canvi, Dionís divideix el text en tres parts: el discurs de Vetúria, la resposta de Marci i la resposta de Vetúria. Tots dos textos són narracions històriques i gairabé s'oposen al text biogràfic que escriu Plutarc. D'altra banda, pensem que Plutarc va utilitzar l'obra de Dionís per escriure la seva biografia(DARussel ha elaborat un estudi sobre el tema: *Plutarch's Life of Coriolanus, Journal of Roman Studies*, 53, 1963, 21–28). Dionís tot i inspirar-se en l'historiador llatí allarga i inventa diàlegs dels personatges, per exemple, la intervenció de Coriolà, que no apareix en TLivi. Però l'historiador grec pren de TLivi idees com la del matricidi o la dels drets naturals per part de Vetúria davant del seu fill.

Pensem que altres aspectes diferencials entre els dos textos són aquests: l'aportació del final paral·lel de Fabi per part de TLivi i la notícia de la construcció d'un temple dedicat a la Fortuna de la Dona, i per part de Dionís les dades referents al suport que rep la família de Coriolà per part de les dones romanes des de l'exili d'aquest.

Altres aspectes creiem que han estat comentats més adalt.

4.El Coriolà dels segles XV–XVI i el del s.XX: Shakespeare i Brecht

El *Coriolà* que ha seguit Shakespeare, i al seu torn BBrecht, ha estat el de Plutarc. Aquest fet resulta del tot inconfusible si comparem exhaustivament, (valgui aquest exemple com a prova), l'inici del text de Shakespeare amb l'inici del discurs de Volúmnia en Plutarc:

VOLÚMNIA. Si calléssim i no diguéssim res, el nostre aspecte i els vestits que portem et parlarien de la vida que hem dut d'ença del teu exili(...), Shakespeare.

(Volúmnia) <Ya ves, hijo aunque nosotras no lo digamos, a juzgar por la ropa que llevamos y el aspecto de nuestras desgraciadas personas, qué encierro y soledad en casa nos ha procurado tu destierro(...), Plutarc.

Podríem dir que l'adaptació és gairabé un calc. A més, la confusió dels noms per part de Plutarc també apareix en Brecht i Shakespeare. D'altra banda, l'aportació proposada per

Shakespeare i heretada d'aquest per part de Brecht és la intervenció de la dona de Marci i del seu fill, que accentuen encara més el caràcter tràgic de l'escena. Hauríem de dir finalment que, Brecht fa la seva pròpia interpretació del discurs de Volúmnia i l'adapta tot sintetitzant-lo.

Per concloure aquest petit estudi, voldríem dir que hem donat més importància als textos que ens han arribat de l'Antiguitat, per tal de conèixer millor allò que ens ocupa dins l'assignatura de Llatí i cultura clàssica. També dir que com a suport hem consultat:

· Howatson, MC, *Diccionario de la literatura clásica*, Alianza, Madrid, 1991

· Plutarc, *Vides paral·leles (Coriolà)*